

NAEVIUS'UN LATİN EDEBİYATI'NA ETKİSİ ve FRAGMANLARINDAN SEÇMELER

Mehmet BASALAK¹

ÖZET

Naevius, Latin (Roma) Edebiyatı'nın başlangıç çağına damga vurmuş şairlerden biridir. Yaklaşık MÖ 270 yılında doğmuş olup MÖ 199 yılında ölmüştür. Aslen Romalı olmamakla birlikte İtalya'nın yerli halklarından biri olan Campanialılardan olduğu tahmin edilmektedir. Naevius, hayatının büyük bir bölümünü Roma'da geçirmiş ve I. Kartaca Savaşı'nda (MÖ 264-241) görev yapmıştır. Andronicus'tan sonra tiyatro eserleri ortaya koymuş ve Latin tiyatrosunu güçlendirmiştir. *Fabula Praetexta* adı verilen, konusunu Roma soyunun söylencelerinden alan milli nitelikte yeni bir edebî tür oluşturmuştur. Bununla da yetinmeyip destan türüne yönelmiş ve *Bellum Punicum* (*Bellum Poenicum*) adında ilk milli Roma destanını kaleme almıştır. Böylece epos (destan) türünün de kuruculuğunu yapmıştır. Naevius'u önemli kılan bir başka nokta da eserlerini yazarken kullandığı vezindir. Yazar, eserlerini yerli bir vezin olan *saturnius* veznini kullanarak kaleme almıştır. Naevius'un eserlerinin tamamı ne yazık ki elimize geçmemiş, sadece eserlerinden bazı fragmanlar günümüze kadar gelebilmiştir. Bu çalışmamızda Neavius'un yaşamını, eserlerini, Latin Edebiyatı'na katkılarını ele alacak ve elimize geçen fragmanlarında dikkate değer ifadeleri çeşitli yönlerden inceleyeceğiz. Böylece Naevius'un Latin Edebiyatı'ndaki önemini kavramış olacağız.

Anahtar Kelimeler: Latin Edebiyatı, Naevius, *Fabula Praetexta*, *Bellum Punicum*, Epos (Destan)

THE INFLUENCE of NAEVIUS on LATIN LITERATURE and SELECTIONS FROM HIS FRAGMENTS

ABSTRACT

Naevius is one of the poets who marked the beginning of Latin (Roman) literature. He was born approximately in 270 BC and died in 199 BC. Although he is not originally Roman, it is estimated that he is Campanian, one of the indigenous peoples of Italy. Naevius spent most of his life in Rome and served in the First Carthaginian War (264-241 BC). After Andronicus, he produced

¹ Mehmet Basalak, Öğretim Görevlisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, mbasalak@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6369-7376.

theatrical works and strengthened Latin theatre. He created a national new genre of literature called *Fabula Praetexta*, which takes its subject from the myths of the Roman lineage. Not content with this, he turned to the epic genre and wrote the first national Roman epic called *Bellum Punicum* (*Bellum Poenicum*). Thus, he also founded the epos (epic) genre. Another point that makes Naevius important is the meter he used when writing his works. The author wrote his works using the saturnius meter, a local meter. Unfortunately, not all of Naevius's works have come down to us, only some fragments of his works have survived to the present day. In this study, we will discuss Naevius' life, works, contributions to Latin Literature and examine the remarkable expressions in the fragments we have obtained from various aspects. Thus, we will understand the importance of Naevius in Latin Literature.

Keywords: *Latin Literature, Naevius, Fabula Praetexta, Bellum Punicum, Epos (Epic)*

1. GİRİŞ

Uygarlık tarihine baktığımızda hemen hemen her uygarlığın edebiyat geleneğinin sözlü olarak ortaya çıktığını ve geliştiğini söyleyebiliriz. Çünkü yazının olmadığı dönemlerde söz ön planda yer almış ve söze önem verilmiştir. Yazının kullanılmaya başladığı dönemlerden itibaren de insanlar duygu ve düşüncelerini yazılı olarak ifade etme eğiliminde olmuşlar ve yazılı edebiyatın ilk türü de şiir olmuştur. Düzyazı (nesir) sonraki dönemlerde ortaya çıkmış ve yeni türlerin oluşumuna neden olmuştur. Sonuçta her edebiyatın başlangıç dönemlerinde eser veren edebiyatçılar çoğunlukla şiir şeklinde eserler kaleme almayı tercih etmişlerdir. Makalemizde ele alacağımız Gnaeus Naevius da bunlardan biridir.

Gnaeus Neavius, Latin (Roma) Edebiyatı'nın başlangıç dönemi şairlerinden biridir. Yaklaşık MÖ 270 yılında doğmuş ve MÖ 199'da ölmüştür. Romalı olmamakla birlikte İtalya'nın yerli halklarından yani Campania halklarından olduğu tahmin edilmektedir. Neavius'un Campanialı olması nedeniyle anavatanlarının mitlerini Latin ve İtalyan topraklarına nakletmede en başarılı olan Magna Graecia (Büyük Yunanistan. Güney İtalya ve Sicilya'da çok sayıda Eski Yunan kolonisi bulunmasından dolayı böyle isimlendirilmiştir.) yazarları arasında Livius Andronicus, Pacuvius ve Naevius'un da bulunduğu bahsedilmiştir (Pais, 1907: 4). Horatius'tan edindiğimiz bilgiye göre Naevius umursamaz bir karaktere sahiptir (Horatius, *Sat.* II. 2. 68-69). Bunu şu ifadelerden rahatlıkla anlayabiliriz: "...Naevius gibi kölelerin konuklarına pis su getirmelerine göz yumasıya vurdumduymaz olacak..." (Uzel, 1994: 185). Naevius, Ennius ve diğer erken Roma şairlerinin erken dönemin efsanevi tarihini biçimlendirmedeki etkisinin, eğer varsa,

muhtemelen büyük oranda hafife alındığı, ayrıca bu şairlerin malzemelerini erken döneme yönelik aldıkları ve ilhamlarını da Eski Yunan selefleri ile çağdaşlarından aldıkları ifade edilmiştir (Platner, 1902: 238-239). Naevius ile ilk kez güçlü bireysel karaktere sahip bir şair Roma edebiyatına girmiştir. Suetonius'un *De Viris Illustribus* adlı eserinin *Şairler Üzerine* adlı bölümünde Hieronymus'tan derlenen dizinde otuz üç şair isminden bahsedilir ve bunlar arasında Gnaeus Naevius da vardır (Demiriş 2006: 14). Naevius'un başarılarından biri de Homerik bileşik sıfatları Latinceye uyarlaması olmuştur (Albrecht, Vol. I, 1997: 128). Naevius, hayatının büyük bir bölümünü Roma'da geçirmiştir. I. Kartaca Savaşı'nda (MÖ 264-241) görev yapmıştır. Roma'da dramanın doğuşu, vatandaşların Eski Yunan tarzında kendi kültürel yaşamlarını ele alma ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır (Albrecht, Vol. I, 1997: 120). Naevius'un bir oyun yazarı olarak ortaya çıkışı Andronicus'tan (MÖ 235 veya 231) kısa bir süre sonra olmuştur, fakat komedideki yeteneğiyle kısa sürede öncüllerine üstün gelmiştir ve yeteneği eski İtalyan kaynaklarından da beslenen Naevius, komedide bir ilke imza atmıştır. Komedileri çok beğenilmiştir. Söz konusu komediler orta komedinin sonları ve yeni komedi geleneğinde ele alınmakla beraber komik olma güçlerini yerel kaynaklardan almışlardır. Ayrıca komedilerinin önsözlerinde edebiyat teorisi ile ilgili açıklamalar yapması bakımından Terentius'a öncülük etmiştir (Albrecht, Vol. I, 1997: 119-120, 122, 124). MÖ 235 yılında Roma'da özellikle *comoediae palliatae* ve *togatae* türlerindeki oyunlarını yazmaya başlamıştır. Kendi deneyimiyle, Roma tarihi destanını ve *praetexta*'yı kurmuştur (Albrecht, Vol. I, 1997: 128). MÖ 222 yılından sonra *fabula praetexta* veya tarihi Roma oyununu ortaya çıkarmıştır. Naevius, olaylara keskin bakışı sayesinde sadece birkaç soylu ismin baskın olduğu yerde Roma siyasetindeki temel kusurlardan birini fark etmiştir (Albrecht, Vol. I, 1997: 119). *Togatae* ve muhtemelen *palliatae* adlı eserlerinde Romalı devlet adamlarına saldırmıştır. Saldırdıkları arasında Scipio Africanus da olmakla birlikte özellikle Caecilius Metellus ön plana çıkar. Söz konusu saldırılar eleştirel nitelikte olan ifadeler içerir. Naevius, soylu bir aileye mensup olmamakla birlikte cesur bir kişiliği olsa gerek ki Romalı soylu bir aile olan Metellus ailesine (Metelli) karşı durup eleştirmekten geri kalmamıştır (Erim, 1987: 25). Eleştiri yaptığı dize şu şekildedir: "*Fato Metelli Romae fiunt consules.*" (*Remains of Old Latin*, 1932: 154). Türkçesi: Metelli ailesi kader tarafından (şans eseri) Roma'da consul yapılıyor/yapıldı (oluyor/oldu). Ancak bu ifadeler sebebiyle Quintus Metellus'un tehdidinden sonra Naevius, MÖ 206'da uzun müddet hapse atılmış, *Ariolus* ve *Leo* adlı özür içeren eserlerini hapisanede yazmış ve bu

sayede hapisten kurtulunca da Kuzey Afrika'da yer alan Utica'ya sürgüne gönderilmiş ve orada ölmüştür. Bu konuyla ilgili Gellius, şu ifadeleri kullanmıştır: “*Sicuti de Naevio quoque accepimus fabulas eum in carcere duas scripsisse, Hariolum et Leontem, cum ob assiduam maledicentiam et probra in principes civitatis de Graecorum poetarum more dicta in vincula Romae a triumviris coniectus esset. Unde post a tribunis plebis exemptus est, cum in his, quas supra dixi, fabulis delicta sua et petulantias dictorum, quibus multos ante laeserat, diluisset.*” (Gellius, III. 3. 15). Türkçesi: Örneğin Naevius ile ilgili olarak da onun hapisanede *Ariolus* ve *Leo* adında iki oyun yazdığını anlıyoruz, Roma'nın ileri gelenlerine Eski Yunan (Grek) şairleri tarzında sürekli hakaret içeren ve aşağılayıcı sözler söyledikten sonra Roma'da triumvirler tarafından hapse atılmıştı. Sonra daha önce söylediğim, kendi kabahatlerini işlediği oyunları ve önceleri birçoklarını kızdırdığı bu saygısız sözleri için özür diledikten sonra tribunus plebis (halk tribunu) tarafından serbest bırakılmıştır. Ölmeden önce kendi mezar taşına yazılmasını istediği dizeler mevcuttur.

Latin Edebiyatı'nın başlangıç dönemi şairlerinden ilki olan Livius Andronicus'tan sonra tiyatro eserleri vermeye başlamış, bunu MÖ 219-202 yılları arasındaki II. Kartaca (Pön) Savaşı'nın sonlarına kadar devam ettirerek Latin Edebiyatı'nda tiyatro türünü kurup güçlendirmiştir. Söz konusu tiyatro eserlerinden günümüze çok az parça gelebilmiştir. Naevius'un oyunlarının isimlerinin Troia döngüsünden alınması tesadüf olmamakla birlikte, Troia kenti ve Aeneas'ın Roma'nın kuruluşuyla bağlantısından kaynaklanmış olabilir.

Naevius'un tragedya ve komedyası eserleri tıpkı Andronicus'un eserleri gibi Eski Yunan tragedya ve komedyalarının çeviri veya uyarlaması niteliğindedir. Buna rağmen onun komedi eserleri çok beğeni kazanmıştır. Naevius'un tragedya ve komedyalarında ses ve sözcük tekrarları genelde aynı özelliktedir (Albrecht, Vol. I, 1997: 122-123). Bu tür eserlerinin isimleri şunlardır: *Andromacha*, *Danaë*, *Iphigenia* vb. (Erim, 1987: 25-26).

Naevius'tan günümüze gelen fragmanlar şunlardır:

1-Eski Yunan modeline dayanan palliata türünden oyunlarının isimleri (Bu oyunlardan yaklaşık yüz otuz dize kalmıştır.): *Acontizomenos*, *Agitatoria*, *Agrypnuntes*, *Apella* (kesin değil), *Astiologa*, *Carbonaria*, *Chlamydaria* (*Clamidaria*), *Colax*, *Commotria*, *Corollaria*, *Dementes*, *Demetrius*, *Dolus*, *Figulus*, *Glaucoma*, *Gymnasticus*, *Lampadio*, *Leo*, *Nagido*, (*Nautae*), *Nervolaria*, *Pellex* (*Paelex*), *Personata*, *Proiectus*, *Quadrigeniti* (*Quadrigemini?*), *Stalagmus*,

Stigmatias, Tarentilla, Technicus, Testicularia, Tribacelus, Triphallus, Tunicularia; togata'dan da beş dize: *Ariolus*.

2-Eski Yunan modeline dayanan trajedilerden yaklaşık altmış dize: *Andromacha, Danaë, Equos Troianus, Hector Proficiscens, Hesione (Hesiona, Aesiona), Iphigenia, Lycurgus/Lucurgus* (yaklaşık otuz beş dize).

3-İki *praetextae*'dan dizeler: *Clastidium* (MÖ 22'deki Gallia Cisalpina seferini dramatize etmek için yazılmıştır.), *Lupus-Romulus* (Bunlar iki farklı oyun olabilir) ve kesin olmamakla birlikte *Veii*.

4-İsmi bilinmeyen oyunlarından yaklaşık kırk beş dize.

5-*Satura*'dan bir dize; Metellus'a karşı yazdığı bir dize; Naevius'un kendi mezar yazıtı.

6-*Bellum Punicum*'dan altmış beş dize. (Albrecht, Vol. I, 1997: 120)

Bütün bu ifadelerden Naevius'un, Livius Andronicus gibi kendini tek bir türle sınırlamadığı anlaşılmaktadır.

2. NAEVIUS'UN LATİN EDEBİYATI'NA KATKILARI

Naevius, açık sözlü bir Roma vatandaşı olan gerçek bir Latin şairiydi ve muhtemelen herhangi bir meslekten bağımsız olarak kaleme aldığı eserler ulusal ruhla doluydu. Naevius'un yukarıda sıralanan eserler arasında bizzat kendisinin ortaya çıkardığı eserler de vardır. Bu eserlerden biri, ismini Romalıların en bilindik giysisi olan "*toga praetexta* (Romalı özgür erkek vatandaşların giydiği, kenarları mor renkli kıyafet)"dan alan "*fabula praetexta*"dır. *Fabula praetexta*, yeni bir tür olarak konusunu Roma soyunun söylenceleri ve tarihinden alır. Buradan anlaşılıyor ki bu türe "*praetexta*" ismini vermekle yeni ortaya çıkardığı türün Romalı olduğunu belirtmiştir. Bu tür aynı zamanda yeni bir millî edebiyat ürünüdür ve Naevius bu türü ortaya çıkarmakla millî edebiyatın temelini atmıştır. *Fabula praetexta* türündeki eserleri, *Alimonium Romuli et Remi* ve *Clastidium*. *Alimonium Romuli et Romi* adlı eser, Roma'yı kuran ve bir dişi kurt tarafından emzirilen ikiz kardeşlerin efsanesini konu almıştır. Diğer eser olan *Clastidium* ise Kuzey İtalya'da bulunan Gallialılara (Galyalılara) karşı elde edilmiş bir zaferde Gallialı bir kabile reisinin Romalı consul ile giriştiği dövüşte ölmesini konu almıştır (Erim, 1987: 26).

Naevius'un MÖ 264-241 yılları arasında yapılan I. Kartaca Savaşı'nda savaşmış olması ilerleyen dönemde edebiyata daha büyük bir

katkı yapmasına sebep olmuştur. Bu katkı *Bellum Punicum* adlı ilk millî Roma destanını yazmasıdır. Söz konusu eser Naevius'un zamanındaki önemli ve anlamlı bir destan olmuştur (Albrecht, Vol. I, 1997: 119). Faber, Naevius'un, Latin destanı oluşturma stratejilerine bilinçli olarak Helenistik edebi estetiği uyguladığı anlamda çağının şairi olduğunu varsaydığını ifade eder (Faber, 2012: 418). “*Bellum Punicum*” adlı eseri yazarken Naevius, sadece kendi anlarından değil aynı zamanda Roma kaynaklarından da yararlanmıştı. Ayrıca Kartacalıları kayıran Agrigentumlu (Akragaslı) Philinos da zaman zaman malzeme sağlamış olabilir (Albrecht, Vol. I, 1997: 122). Yazar, *Bellum Punicum* eserindeki otobiyografik dizelerde daha önce de belirtildiği gibi kendini bir Roma askeri ve bu savaşın bir şahidi olarak tanıtmış olması sebebiyle bir tarih yazarı olması konusunda kendine meşruiyet kazandırmak istemiştir (Albrecht, Vol. I, 1997: 124-125). Bu aklımıza Eski Yunan Edebiyatında bilimsel tarihçiliğin öncülüğünü yapan Thoukydidēs (Thukydidēs)’i getirir. Naevius, bu eserinde tıpkı Thoukydidēs gibi eserinin konusunu araya konuya yardımcı ifadeler sıkıştırmakla birlikte tek bir olayla sınırlamış ve savaşa şahitlik etmiştir. Naevius, Eski Yunan destan mekanizmasını uyarlarırken, Roma'nın sosyal ve politik dünyasını göz önünde bulundurmıştır (Krostenko, 2013: 63-64). Naevius, bireyin hem toplumla olan bağlarını vurgular hem de kamusal dini törenlerin önemi üzerinde ısrar eder (Albrecht, Vol. I, 1997: 125). Romalıları en çok etkileyen de muhtemelen *Bellum Punicum (Pön Savaşı)* adlı eseri olmuştur. Naevius bu eseri tek parça halinde yazmış, fakat daha sonra Gaius Octavius Lampadio, Naevius'un *Bellum Punicum* adlı eserini muhtemelen MÖ ikinci yüzyılın ikinci yarısında yedi bölüme ayırmıştır (Suetonius, *Gram.* 2; Suetonius'tan çeviren Demiriş, 2006). Bu bölümler ve konuları şu şekildedir: I. Kitap, MÖ 262'de Agrigentum'un düşüşüne kadar savaşın anlatımını ve Roma'nın Troia'nın düşüşüyle başlayan kökenlerinin efsanevi anlatımının başlangıcını içerir. II. Kitap ve III. Kitabın tamamı veya büyük bir kısmı efsanenin devamını içerir. III. Kitap tamamen efsaneye ayrılmış olmasa da MÖ 261 yılının tarihi olaylarını da içerir. Bununla birlikte, efsanevi hikâyenin sonunun IV. Kitabın başında yer alması mümkündür. Eğer öyleyse, IV. Kitap, I. Kitap gibi, hem efsanevi hem de tarihi bir bölüm içeriyordu. IV. Kitabın geri kalanı ile V., VI. ve VII. Kitapların her birinde yaklaşık beş yıllık bir dönemi kapsayan savaş anlatıları sürdürülmüştür (Rowell, Henry T., 1947: 46). Lampadio'nun yapmış olduğu bu edisyon sonraki yazarların büyük çoğunluğu tarafından ya doğrudan ya da dolaylı alıntılarla kullanılmıştır

(Rowell, Henry T., 1947: 21). Naevius'un, eserin başından sonuna kadar olayları anlatırken kronolojik sıraya uymaması yazarın "excursus"² yapmış olabileceğini akla getirir. Zaten bu yöntem epik gelenekte ve tarihsel monografilerde çoğunlukla kullanılmıştır. Eğer yazar "excursus" yapmamış olsaydı Romulus'tan kendi zamanına kadar gelen dönemdeki olaylar eserde bir boşluğa sebebiyet verebilirdi. Bunu önlemek için Naevius, Roma'nın kuruluş efsanesine yer vererek I. Kartaca Savaşı'nın nedenlerini ve tarihsel altyapısını oluşturan olayları geriye dönük bir şekilde ele almış ve önemli bir boşluğu doldurmayı başarmıştır. Naevius, bu eseri oluştururken sadece kendi anılarından değil aynı zamanda Roma arşiv kayıtlarından da yararlanmıştı (Albrecht, Vol. I, 1997: 120). İlk millî destanı yine millî bir vezin olan *Saturnius* vezni ile yazmıştır. Bu eser kısa zamanda büyük bir üne kavuşmuş ve Horatius (MÖ 65-8) zamanında bile okunmaya devam etmiştir. Bununla ilgili bilgi Horatius'un şu dizelerinde yer alır: "*Naevius in manibus non est et mentibus haeret paene recens?*" "*Naevius neredeyse dün gibi elimizde ve aklımızda durur.*" (Horatius, *Ep.*, II, 1. 53-54; Horatius'tan çeviren Uzel, 1994). Cicero, Ennius'un Naevius'u ilkel ozanlar ve panlar (Mitolojide kır ve orman tanrısı) arasında saymasına rağmen, *Bellum Punicum*'un Myron'un bir eseri gibi hâlâ zevk verdiğini ifade etmiştir. Söz konusu ifadenin Latincesi şöyledir: "*Tamen illius, quem in vatibus et Faunis annumerat Ennius, bellum Punicum quasi Myronis opus delectat.*" (Cicero, *ad Brut.* XIX. 75-76). *Bellum Punicum* adlı eserden günümüze çok az parça gelebilmiştir. Bu esere konu olarak Kartaca Savaşı'nın seçilmiş olmasının sebebi, bu savaşın Roma için son derece önemli olmasıdır. I. Kartaca Savaşı, Sicilya'nın fethine ve İtalya birliğinin kurulmasına yol açmıştır (Albrecht, Vol. I, 1997: 119-120). Kartaca Savaşları, MÖ 264'ten MÖ 146 yılına kadar toplamda 118 yıl süren, Roma'nın Akdeniz ticaretinde söz sahibi olmaya başlamasıyla Akdeniz'in egemeni olma imkânına eriştiği kahramanlık öyküleriyle dolu bir savaştır. Naevius'un eseri için bu konuyu seçmiş olması, onun destan kurgusunu oluşturmada en büyük yardımcısı olmuştur. *Bellum Punicum*'un olay örgüsü genel olarak şöyledir: Başlangıçta Roma ile Kartaca arasındaki düşmanlığı iki kentin de kuruluş efsanelerine yer vererek birbirine bağlamıştır. Bu kuruluş efsanesinde Aeneas'tan söz etmekle Troia Savaşı'na kadar giden bir bağlantı kurmuştur. Bu destanda doğal olarak Kartaca kraliçesi Dido ve kız kardeşi Anna'dan da söz edilmiştir. Şiirin ana temasını oluşturan I. Kartaca Savaşı eserin III.

² Bir kitapta konuyla ilgili daha geniş açıklama için oluşturulmuş ek kısım; yazılan veya konuşulan ana konudan ayrı bir konunun ayrıntılı bir tartışması veya açıklaması; arasöz; konudan ayrılma.

Kitabında başlar, VII. Kitabın sonuna kadar yani eserin sonuna kadar devam eder. Roma'nın kuruluşu ile I. Kartaca Savaşı'na kadar geçen süredeki Roma tarihi eserde yer almaz (Rowell, Henry T., 1947: 23). *Bellum Punicum*, sonraki dönemlerde Ennius'a (MÖ 239-169) ve Vergilius'un (MÖ 70-19) MÖ 29-19 yılları arasında kaleme aldığı *Aeneis* destanına kaynaklık etmiştir. Roma, bu eserde odak noktası olmuş, edebiyatta bir sembol haline gelmiştir. Ayrıca Roma kültür tarihi ve edebiyat tarihi için önemli bir aşamayı temsil etmesi bakımından da son derece önemlidir. Naevius bu eserde tarihsel bir olayı efsanelerle örerken Homeros'un yöntemine yakın bir yol izlemiş ve aynı zamanda tıpkı Livius Andronicus gibi adeta ikinci bir Roma "*Odusia*"sı kaleme almıştır. Naevius'un destanı I. Kartaca Savaşı'nın sonucudur ve Naevius, Ennius ile birlikte Homeros'un destan geleneğinin Vergilius'a aktarılmasına katkıda bulunmuşlardır (Albrecht, Vol. I, 1997: 7, 11). *Bellum Punicum*'da mitolojik ve kutsal bölümler sanatsal olmakla birlikte aliterasyon³ ve asonansla⁴ doludur, tarihi bölümler ise iddiasız bir şekilde kronik tarzında yazılmıştır (Albrecht, Vol. I, 1997: 123-124). Mitoloji bu eserde bir araç olarak kullanılmıştır. Mythos, Naevius'un destanında Romalı görev bilincinin veya görev aşkının arka planını oluşturmuştur. Aeneas, *Bellum Punicum*'da Roma tarihinin başlangıcını oluşturan bir tema olarak önemli rol oynamıştır. Eserin devamındaki tarihsel çatışmaların temelini de burada atıldığı anlaşılır (Albrecht, Vol. I, 1997: 125). Naevius ve eseri sayesinde Roma ilk kez Latin Edebiyatı'nda tarihsel bir varlığa, şiirsel bir karaktere bürünmüştür. Naevius, Livius Andronicus ile birlikte şiirseliğin ve şiirsel kelime dağarcığının oluşmasında öncü rol oynamıştır. *Bellum Punicum*'daki otobiyografik bir yorumda Naevius, kendisini Romalı bir asker ve görgü tanığı olarak tanıtmış ve böylece bir tarih yazarı olarak kendisine meşruluk kazandırmıştır (Albrecht, Vol. I, 1997: 124-125).

Naevius'un üslubuna gelince, yazım yöntemini biraz değiştirmiş, fakat dili değiştirmemiş ve yerli vezin kullanmıştır. Bu bakımdan yerliliğe önem veren erken dönem yazarların sonuncusudur. Bununla ilgili ipuçları ölmeden önce kendi mezar taşı için kaleme aldığı dizelerde yer almaktadır. Bu dizeler MS 2.yüzyılda yaşamış olan Romalı yazar Aulus Gellius'un eserinde yer alır (Erim, 1987: 26). Gellius, Naevius'un kendi mezarı için bu dizeleri yazdığına inanır (Krostenko, 2013: 47). Gellius'a göre (Gell. I, 24. 2), Naevius'un Campania'ya özgü kibirle dolu

³ Şiir ve nesirde uyum sağlamak için söz başlarında ve ortalarında aynı ünsüzün veya aynı hecelerin tekrarlanması.

⁴ Aynı aksanı veren ünlüyü ondan sonra veya önce gelen ünsüzü dikkate almadan her dizenin sonunda tekrarlama biçiminde yapılan uyak

kitabesi, kendisi tarafından ifade edilmemiş olsaydı, adil bir tanıklık olabilirdi. Dizeler şu şekildedir:

“Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent divae Camenae Naevium poetam;
Itaque postquam est Orci traditus thesauro,
Obliti sunt Romae loquier Lingua Latina” (Gel. I, 24. 2).

Türkçesi: “Ölümsüzlerin ölümlüler için ağlamalarına izin olsaydı,

Kutsal Camena'lar (Kamena'lar: Esin perileri) ozan Naevius'a ağlardı.

Böylece o Orcus'un (Pluto'nun, ölümler dünyasının, yeraltı dünyasının, ölümün) kalabalık hazinesine teslim edildikten sonra,

Roma'da Latin dilini konuşmasını unuttular.” (Çev. Erim, 1987: 26).

Naevius bu dizelerde adeta edebiyatın geleceğini önceden sezmiştir. Naevius'un önsezileri doğru çıkmış, Naevius'tan sonra gelen edebiyat eserleri ve yazarlar ilham ve duygu açısından Latinlikten ve Romalılıktan uzaklaşıp Helenleşmeye başlamıştır. Sonraki yazarların elinde Latince giderek Eski Yunancaya (Helenceye, Grekçeye) benzemeye başlamıştır (Erim, 1987: 26). Böylece konuşulan Latince ile yazı dilinde kullanılan Latince arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılaşma sonucunda aydın kişilerin konuşmuş olduğu Latince de bu değişime maruz kalmış, fakat halkın konuştuğu Latince (Vulgar Latince) değişmemiştir. Naevius, halkın kullandığı günlük dili en ince biçimde işleyip kullanmayı bilmiştir (Erim, 1987: 26). Yukarıdaki dizelerde kullanılan ölçü, şairin *Bellum Punicum* için kullandığı kesinlikle Naevius'a özgü bir ölçüdür. Ancak şiirin Naevius'a veya hatta gerçekten bir kitabeye ait olup olmadığı, teknik ve edebi gerekçeler sebebiyle uzun zamandır tartışmalıdır. Krostenko'ya göre ölçü Naevius'a özgü olmasına rağmen, ölçünün kullanımı Naevius'a ait değildir ve neredeyse ağlayan tanrılarla ilgili duyarlılık, Naevius'un hayatta kalan eserine pek benzemeyen geç Helenistik dönemden bir epigramatistin duyarlılığıdır. Krostenko, epigramın anlamının anahtarının onun biçimi olduğunu ve epigramın biçiminin, daha sonraki bir çağda, kendi içinde, daha eski bir şiir tarzına bir övgü olduğunu kabul etmekle beraber, onun iyi ifade gücünü göstererek düşüşüne ağıt yakmak anlamına geldiğini ve Naevius özdeyişinin tam olarak bunu yapmaya yönelik bir girişim olduğunu ifade eder (Krostenko, 2013: 47). Yazarın kaygıları sadece estetik değildir.

Şiirin yakın bir biçimsel okumasının ortaya koyduğu gibi, şiir ilahi ve ölümlü olanın doğası ve toplumsal önemin doğası hakkındaki sorularla derinden ilgilidir. Şiirin tekniği, hem eski bir Latin estetiğinin ifade kapasitelerine derinden duyarlı hem de Helenizm'in Roma kültürüne, edebi ve toplumsal baskılarına karşı uyanık bir yazarı ortaya koymaktadır (Krostenko, 2013: 48). Tüm yazıt halkaları, ilahi ve ölümlü arasındaki karşıtlıkla örülüdür. Anlamsal olarak, elbette iki kelimenin anlamı var “mortalis (ölümlü yani insan)” ve “immortalis (ölümsüz yani tanrı)”. Bu sadece zıtlığı keskinleştirmekle kalmamış; aynı zamanda “ölüm”ü de şiirin ana motifi olarak kurmuştur (Krostenko, 2013: 50). Naevius’un bu epigramı, şiirsel olarak en eski Latin dizesinin yapısal etkilerinden yararlanmıştır. Eski gelenekten ayrılmamakla beraber yeniliklere de açıktır (Krostenko, 2013: 63). Şiirde Naevius bir tür sembolik figür haline gelir ve bu da Naevius'un epigramını bir insanın ölümü için değil, kitabe tekniğinde somutlaşan bir şiir tarzının ölümü için bir epigram yapar (Krostenko, 2013: 64). Sonuçta bu epigram “ölüm” teması üzerine kurulu olup, birbiriyle bağlantılı ve ardışık olarak hem kendi ölümü hem de Latin dilinin özgün kullanımının ölümünü ifade eder. Naevius’un yukarıdaki yazıtı, kendisinin şiirsel ve dilbilimsel yeteneğiyle gurur duyduğunu gösterir (Albrecht, Vol. I, 1997: 124).

3. SONUÇ

Makalemizin giriş bölümünde de belirtildiği gibi Naevius, İtalya’nın yerlisi olması nedeniyle bir ilktir. Homerik bileşik sıfatları Latinceye uyarlaması Naevius’un bir başka başarısıdır. Komedilerinin önsözlerinde edebiyat teorisi ile ilgili açıklamalar yapması bakımından da bir ilke imza atmıştır. Kendi deneyimiyle, Roma tarihi destanını ve *praetexta*'yı oluşturmakla Latin Edebiyatı’nda destan türünün kuruculuğunu yapmıştır. Latin Edebiyatı’nda tiyatro türünü kurup güçlendirmiştir. Makalemizin ikinci bölümünde ise Naevius’un MÖ 264-241 yılları arasında yapılan I. Kartaca Savaşı’nda bizzat savaşmış olmasının, ilerleyen dönemde edebiyata daha büyük bir katkı yapmasına sebep olan etkenlerden biri olduğu ifade edilmektedir. Bu savaştan sonra Naevius, *Bellum Punicum* adlı ilk millî Roma destanını yazarak Latin Edebiyatı’na en önemli katkıyı yapmıştır. İlk millî destanı, yine millî bir vezin olan *Saturnius* vezni ile yazmış olması Naevius’un Latin Edebiyatı’na bir başka katkısıdır. Naevius ve *Bellum Punicum* eseri sayesinde Roma ilk kez Latin Edebiyatı’nda tarihsel bir varlığa, şiirsel bir karaktere bürünmüştür.

Sonuç olarak, Naevius, hem yeni edebî tür hem ilk millî destan hem de yerli vezin kullanımı konusunda son derece önemli katkılar

yapmış olmakla birlikte Latin Edebiyatı'nın gelişimine öncülük eden edebiyatçılardan biri olmayı da başarmıştır.

KAYNAKÇA

- Albrecht, M. V. (1997). *A History of Roman Literature: From Livius Andronicus to Boethius*. (F. ve K. Newman, Çev.). E. J. Brill.
- Cicero. (1971). *Ad Brutum (Brutus), De Oratore (Orator)*. (G. L. Hendrickson and H. M. Hubbell Çev.). (Cilt 5). Loeb Classical Library. Harvard University Press.
- Erim, M. (1987). *Latin Edebiyatı*. Remzi Kitabevi.
- Faber, R. (2012). "The Ekphrasis in Naevius' "Bellum Punicum" and Hellenistic Literary Aesthetics". *Hermes*, 140(4), 417-426. <https://www.jstor.org/stable/43652905>
- Gellius, A. (1927). *Noctes Atticae (The Attic Nights)*. (John C. Rolfe, Çev.). (Cilt 1). Loeb Classical Library. Harvard University Press.
- Horatius. (1942). *Saturae (Satires), Epistulae (Epistles) and Ars Poetica (The Art of Poetry)*. (H. Rushton Fairclough, Çev.). Harvard University Press.
- Horatius, Q. F. (1994). *İambus'lar, Lirik Şiirler, Satıra'lar, Mektup'lar*. (Türkan Uzel, Çev.). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Krostenko, B. A. (2013). The Poetics of Naevius' 'Epitaph' and the History of Latin Poetry. *The Journal of Roman Studies*, 103, 46-64. <https://www.jstor.org/stable/43286779>
- Païs, E. (1907). "Amunclae a Serpentibus Deletae". *The American Historical Review*, 13(1), 1-10. <https://www.jstor.org/stable/1834883>
- Platner, S. B. (1902). "The Credibility of Early Roman History". *The American Historical Review*, 7(2), 233-253. <https://www.jstor.org/stable/1833940>
- Remains of Old Latin*. (1936). (E. H. Warmington, Ed. ve Çev.). (Cilt 2). Harvard University Press.
- Rowell, H. T. (1947). "The Original Form of Naevius' Bellum Punicum". *The American Journal of Philology*, 68(1), 21-46. <https://www.jstor.org/stable/291058>
- Suetonius. (1979). *De Viris Illustribus (The Lives of Illustrious Men)*. (John C. Rolfe, Çev.). (Cilt 2). Harvard University Press.

- Suetonius, G. T. (2006). *Gramerciler ve Retorik Ustaları Üzerine (De Grammaticis et Rhetoribus) Şairler Üzerine (De Poetis)*. (Bedia Demiriş, Çev.). İstanbul: Homer Kitabevi.
- The Oxford Classical Dictionary*. (1996). (Simon Hornblower ve Antony Spawforth, Ed.). (3.Baskı). Oxford University Press.

EK

NAEVIUS'UN FRAGMANLARINDAN SEÇMELER

Bellum Poenicum Sive Carmen Belli Poenici Pön (Kartaca) Savaşı ya da Pön (Kartaca) Savaşının Şiiri

Liber I (Kitap I)

1 (Bu ve sonraki numaralar fragman numarasını ifade etmektedir.)

“Novem Iovis concordae filiae sorores,” (*Remains of Old Latin*, 1936: 46)

Çeviri: Ey Iuppiter'in dokuz kızı, uyumlu kız kardeşler!

Açıklama: Burada Naeivius'un, eserinin başında Eski Yunan Edebiyatı geleneğinin izinden giderek esin perileri olan “Mūsalara (Zeus ile Mnēmosynē'nin kızlarıdır. Dokuz Mūsa vardır: 1-Eratō/Lat. Eratō: Koro lirik şiiri, aşk şiiri. 2-Euterpē/Lat. Euterpē: Müzik, flüt. 3-Kalliopē/Lat. Calliopē: Destan ya da lirik şiir. 4-Kleiō/Lat. Cliō: Tarih. 5-Melpomenē/Lat. Melpomenē: Tragedya. 6-Polymnia/Lat. Polyhymnia: İlahi, pandomim. 7-Terpsikhorē/Lat. Terpsichorē: Dans. 8-Thaleia/Lat. Thalia: Komedy. 9-Ouraniē/Lat. Ūrania: Gök bilimi, astronomi, astroloji.)” seslenerek başladığını görüyoruz. Başta Homēros ve Hēsiodos olmak üzere Eski Yunan şairleri de eserlerinin daha ilk dizelerinde Mūsalara (Gr. Mousalara) seslenmişlerdir. Bu bir gelenektir.

17

“Summe deum regnator, quianam me genuisti?” (*Remains of Old Latin*, 1936: 54)

Çeviri: Tanrıların en yüksek mertebedeki yöneticisi, neden beni yarattın?

Açıklama: Yukarıdaki dizede Latin Edebiyatının başlangıç döneminde ve belki de daha eski bir kullanımı görmekteyiz. Bu da bize Klasik Latince de bulunan “cur” ve “quare” soru zarflarının yerine Arkaik Latince de “quianam” soru zarfının kullanıldığını gösterir.

Ex Libris Incertis (Belirsiz Kitaplardan)

58

“Magnam domum decoremque ditem vexarant” (*Remains of Old*

Latin, 1936: 70)

Çeviri: “Büyük, güzel ve zengin evi zarara uğratiyorlardı.”

59-62

“seseque i perire mavolunt ibidem
quam cum stupro redire ad suos popularis.

Item—

Sin illos deserant fortissimos virorum

Magnum stuprum populo fieri per gentes.” (*Remains of Old Latin*, 1936: 72)

Çeviri: “Onlar kendileri de aynı anda ölmeyi yeğlerler

Utançla kendi uluslarına geri dönmekten ziyade.

Aynı şekilde—

Fakat eğer o en cesur adamları terk ederlerse

Soylar boyunca halk için büyük bir utanç ortaya çıkar.”

Açıklama: Bu dizelerde Romalı askerlerin yenilgiden duyacakları utanç, halka ve vatanlarına duydukları saygı izleri görülebilir. Yine askerlikte önemli olan birlik ruhu, silah arkadaşlığı ve yoldaşlık kavramlarının da iki dizede mükemmel bir şekilde ifade edildiği rahatlıkla görülebilir. Romalılar vatanına bağlı insanlardır. Naevius bu dizelerde Roma ve Romalılık ruhunu ustaca işlemiştir.

Fabulae Palliatae (Pallium: Eski Yunan pelerini.)

F. Togata (Toga: Romalı vatandaşların giysisi.)

(Eski Yunan Pelerini ile Oynanan Oyunlar)

(Toga ile Oynanan Oyunlar)

Agitatoria

(Sürücüyle İlgili Oyun)

5-6

“Semper plaris feci ego potioemque habui libertatem multo
quam pecuniam.” (*Remains of Old Latin*, 1936: 74)

Çeviri: Ben her zaman paradan ziyade özgürlüğe çok daha fazla değer verdim ve (özgürlüğü) daha tercih edilebilir saydım.

Açıklama: Özlü söz niteliğinde olan bu fragman, Romalı vatandaşların önem verdiği “İbertās (özgürlük)” kavramına verdikleri önemi ifade etmektedir. Özgürlüğün paradan çok daha değerli olduğunu belirtmekle manevi değerlerin maddi değerlerden üstün olduğu görüşü de ifade edilmiştir.

Gymnasticus

(Jimnastik)

60

“Edepol, Cupido, cum sis tam pauxillus, nimis multum vales!”
(*Remains of Old Latin*, 1936: 92)

Çeviri: Pollux aşkına, ey Cupido (Aşk)!, şu kadar küçük olsan da, çok aşırı derecede kudretlisin!

Açıklama: Naevis, bu dizede Cupido'nun (Aşk'ın; Cupido: Aşk tanrısı, Venus'un oğlu. Tombul ve kanatlı bir çocuk olarak elinde ok ve yayı ile betimlenir.) fiziksel özelliği ile duygusal özelliği arasındaki zıtlığı son derece ustaca ifade etmiştir. Fiziksel olarak küçük bir çocuk olarak betimlenen Aşk, oklarını sapladığı kimsede uyandırdığı etki bakımından büyüktür. Aşk, insanda uyandırdığı duygu açısından “amor summus” olarak insanı alt etmeye muktedirdir. Naevis'un dizelerinde bu etki şiirsel etkiyle karşımıza çıkar.

Tarentilla

(Tarentumlu Kız)

“Primum ad virtutem ut redeatis, abeatis ab ignavia, domos patris patriam ut colatis potius quam peregrī probra.” (*Remains of Old Latin*, 1936: 102)

Çeviri: Öncelikle kayıtsızlıktan ayrılıp erdeme geri dönesiniz, yabancı ülkedeki rezaletlerden daha çok evlerinize, babalarınızın vatanına hürmet edesiniz.

Açıklama: Bu ifadeler Romalılar için bir özlü söz niteliğindedir. Kişinin kendi değerlerine kayıtsız olmasından ve yabancıların olumsuz

örnek oluşturan geleneklerine karşı olan ilgiden yakınma söz konusudur. Bu ifadelerde neredeyse zıt ifadeler bir araya getirilerek okuyucuda daha büyük bir etki uyandırılmak istenmiştir. Zıtlıklar vasıtasıyla uyum, ahenkli bir dille ifade edilmiştir. Yukarıdaki cümle, Cato ile ön plana çıkan Roma geleneklerine bağlılık, Romalı erdemleri ve Romalılık ruhunu yansıtmakla beraber, İmparator Augustus ile yeniden ortaya çıkan “virtus (cesaret, erdem)” ve “mos maiorum (ataların geleneklerine bağlılık)” ilkelerinin de öncülü olabilecek niteliktedir. Bu cümle günümüz gençleri için de bir öğüt olabilir. Nitekim çağlar değişse de insanın temel duygu ve düşünceleri değişmez. Sonuç olarak bu cümlenin verdiği mesaj şu: Yabancıların kötü adetlerini benimsemek yerine kendi gelenek göreneklerimize, memleketimize sahip çıkmalıyız, erdeme önem verip gösterişi, boşvermişliği ve sahtekârlığı bir yana bırakmalıyız.

Tragoediae (Tragedyalar, Trajediler)

Lycurgus

(Lykourgos: Sparta'nın efsanevî kanun koyucusu)

39

Satelles?

(Hizmetçi?)

“Pallis patagiis crocotis malacis mortualibus” (*Remains of Old Latin*, 1936: 128)

Çeviri: ...Altın bordürlü tragedya giysileriyle, yumuşak safran rengi elbiselerle, ölü elbiseleriyle (Cenaze törenlerinde giyilen muhtemelen koyu renkli giysi kastedilmiş olabilir.)

Açıklama: Tragedya oyunlarında giyilen elbiseler ve bunların özellikleri belirtilmiştir.

50-51

Liber

(Liber/Özgür Kişi)

“Oderunt di homines iniuros.” (*Remains of Old Latin*, 1936: 132)

Çeviri: Tanrılar adaletsiz insanlardan nefret etmişlerdir.

Açıklama: Naevis'un bu ifadesi bir özdeyiş niteliğindedir. Tanrıların dürüst olmayan, insafsız ve vicdansız ölümlüleri sevmediğini ifade eder. Adalet kavramının tanrısal olduğu vurgulanmaktadır. Adaletli olmak aynı zamanda erdemdir. Adaletli insan hem tanrılar hem de insanlar tarafından sevilir. "...Iustitia virtutum regina... (...Adalet erdemlerin kraliçesidir...)." (Cicero, *Off.* III. 6, 28) sözüne ışık tutar.